

ĐI TÌM DÂN TỘC TÍNH TRONG NHỮNG CHUYỆN CỔ TÍCH VIỆT NAM

XÉT QUA VỀ ĐẶC TÍNH NỘI DUNG CHUYỆN CỔ TÍCH. – Cũng như ca dao tục ngữ, truyện cổ nước ta là một thành phần của văn chương bình dân nghĩa là một trong những hình thức văn nghệ có sớm nhất. Trước khi tìm dân tộc tính trong những truyện cổ tích chúng ta hãy xét qua đặc tính về nội dung chuyện cổ tích.

Thường thì nội dung của truyện cổ tích nói chung là kể lại một sự việc với tính cách thần kỳ của nó. Có thể là một sự kỳ lạ dí dỏm như truyện *Chum vàng bắt được*. Có thể là sự kỳ lạ chất phác mà thâm trầm, có mang tính cách xã hội, khiến ta phải mỉm cười giữa hai hàng lệ như chuyện *Cô bé bán diêm* của Andersen. Cũng có thể là sự thần kỳ trong sáng đầy, ngậm ngùi đầy, chất phác đầy, thơ mộng đầy như truyện *My-Châu Trọng-Thủy*. Cũng có thể là sự thần kỳ, quái đản trong các chuyện ma quỷ của ta và trong “*Những Chuyện Lạ Lùng*” (*Histoires extraordinaires*) của Edgar Poe. Cũng có thể là sự thần kỳ bề ngoài quái đản nhưng giúp ta khám phá được một sự kiện tự nhiên nào, (như truyện *Sơn-tinh Thủy-tinh*, cho ta thấy sự thắng lợi của dân ta về nông nghiệp đắp đê khơi ngòi chống được nước lũ) hoặc ẩn một quan niệm về luân lý (như truyện *Ấn quả già vàng* để răn tính gian tham, truyện *Ba anh em họ Điền* để đề cao tình anh em hòa thuận) hoặc những truyện kỳ dị như truyện *Gậy thần sách ước* của ta có ẩn một quan niệm triết lý về lẽ sinh tử và thái độ trung hòa.

Rất nhiều khi một câu chuyện gồm đủ hoặc gần đủ những tính chất kỳ lạ kể trên. Có điều ta có thể tóm tắt: chuyện cổ tích thường bao giờ cũng khoác một hình thức thần kỳ đặc biệt của nó.

Gần đây có một dịch giả dịch chữ Contes d’Andersen là Đồng thoại của Andersen. Đồng thoại ý hẳn muốn nói là những truyện kể cho nhi đồng. Chắc không phải dịch giả muốn nói chỉ dành riêng cho trẻ em đọc mà chỉ có ý nói khi đọc những truyện đó chúng ta hãy giữ cho lòng như trẻ thơ, đừng đem ngọn đuốc duy lý của một người đã trưởng thành mà soi vào những việc như ẩn như hiện trong mơ của chuyện cổ. Tuy nhiên sau khi đã nghe kể dứt câu chuyện ta có thể dùng trí xét đoán để tìm hiểu tác dụng của truyện cổ tích. (Tôi muốn nói tác dụng đây là truyện cổ đã giúp ta tìm hiểu được những gì về con người.)

Tác dụng truyện cổ tích thật là mênh mông. Nhờ truyện cổ tích mà ta hiểu được phong tục, lịch sử, xã hội tâm lý, luân lý, triết lý, tôn giáo, nghệ thuật v.v... của một dân tộc. Ta có thể nói: đọc chính sử có khi không thật bằng truyện cổ tích. Chính sử chỉ ghi chép một khía cạnh bộc lộ nào của cuộc sống trong một thời gian nào. Có khi mỗi chính thể, mỗi triều đại lên, lại chép sử theo một quan điểm riêng. Xưa tại nước ta khi vua GIA LONG thống nhất được sơn hà về tay mình thì lập tức cho viết lại sử nhà TÂY SON. Đến như gần đây tại Nga Sô, họ đã viết lại sử có tới sáu, bảy lần rồi. Nhưng trong chuyện cổ, ngoài giá trị thực về luân lý, xã hội, phong tục... còn nói lên được nếp sống tình cảm với những ước vọng muôn đời của con người, bởi truyện cổ biểu hiện nền văn chương của ấu thời nhân loại, vẫn có căn cứ vào thực tế xã hội và những thần tiên ma quỷ vẫn được tạo theo hình ảnh của người. Chúng ta ai nấy thích nghe truyện cổ không những vì xu hướng siêu thoát mà cũng chính vì họ soi thấy trong đó phản ánh của đời họ. Điều này chứng minh tại sao truyện cổ của ta không có một bản văn nhất định mà tình tiết vẫn y nguyên qua đời này sang đời khác. Sự thần kỳ chỉ là một có để diễn tả sự thật xã hội và lòng người. Sự trộn lẫn mơ mộng với thực tại, quái đản với tả chân một cách điều hòa nhịp nhàng chính là tất cả nghệ thuật của truyện cổ. Chính phần giá trị nghệ thuật này đã giúp một phần lớn vào việc duy trì truyện cổ qua thời gian, qua không gian, bởi ngoài giá trị tài liệu chứng ngôn (lịch sử, xã hội, tâm lý...) vẫn phải có giá trị nghệ phẩm, nghĩa là phải thỏa mãn được mỹ cảm và hấp dẫn được người nghe.

DÂN TỘC TÍNH TRONG CỔ TÍCH VIỆT NAM

Gần đây có nhiều nhà học giả nghiên cứu thấy rằng nhiều câu tục ngữ của nhiều dân tộc khác nhau cùng nói chung một ý. Lại đến cách bố cục kết cấu câu truyện cổ thường cũng giống nhau về tình tiết như thế. Điều đó phải chăng chứng tỏ khi còn cùng một tình trạng sinh hoạt sơ khai con người thường cùng một ước vọng về tâm lý. Ví dụ truyện Tấm Cám của ta cũng như truyện Cendrillon của Pháp với hơn 170 câu truyện khác ở khắp Âu Á mà cốt truyện cũng tương tự quanh sự tranh chấp giữa Thiện và Ác như vậy.